

ՆԱԲԱՆՈՒՆ Գ

Բ

Մինչև 1846 լուգ.-Նաբոլէոնի գերութիւնը անընդհատ տեւեց, առանց սպառելու իր կեանքն ու համբերութիւնը. նոյն միջոցին հայրը հիւանդանալով, նախ խնդրեց տէրութենէն ու վերջը լուգ.-Փիլիպպոս Թագաւորէն որ յառաջ քան զմահ գհայրը կարենայ տեսնել, խոստանալով որ նորէն կը դառնար կատարելու իր սահմանաւ վճիռը: Այս խնդիրս ընդունելի չեղաւ ոչ Թագաւորին և ոչ իրեն խորհրդականացը, ուստի երբոր խոսիւ մերժեցին՝ ան ատեն լուգ.-Նաբոլէոն իր խորհուրդները փոխեց և կը մտածէր ինչ կերպով կրնար փախչելու այն ահաւոր արգելարանէն, որ եթէ անկարելի ալ չըսենք՝ բայց ամենամեծ դժուարութիւններ ընդ առաջ կ'ըլլէին. ուսկից փրկութիւնը շատ վարպետ հնարից կարօտ էր. բայց վերջապէս իր և Քոնոյ բժշկին ճարտարութեամբը յաջողեցաւ:

Նոյն տարին մայիս 23, առաւօտուն արեւածայր արշալունին միջոց՝ լուգ.-Նաբոլէոն որմնագիր մը ձեւացած ուսը մեծ կոկ գերան մը Համ բերդէն դուրս ելաւ, ի ներկայութեան պահապան զինուորացորդ չճանչցան զինքը. այսպէս անակնունելի կերպով գերծաւ այն բանտէն. և շուտ մը Պելճիա անցաւ, անկից ալ Անգղիա: Հանգերձ այսու փախստեամբ չկրցաւ իր հիւանդ հայրն տեսնել, Վասն զի թէպէտ կը խոստանար Քաղզիոյ՝ ասկէ վերջը քաղաքական խնդրոց մէջ չխառնուելու, բայց դարձեալ բացարձակապէս մերժուեցաւ, և քիչ ատենէն լոնտրա հօրը մահուան լուրը լսեց:

Փետրուարի խռովութիւնը զինքը Բարիդ փութացուց՝ ուրիսկոյն առժամանակեայ կառավարութեան հպատակեցաւ. բայց անիկա կասկածելով թէ Իշխանիս ներկայութենէն կրնար շփոթութիւն մը պատճառիլ, առաջարկեց լուգ.-Նաբոլէոնի որ հայրենեաց օգտին համար յանձն առնու քիչ մը ժամանակ հեռանալու, որուն առանց ընդդիմութիւն մը հանելու լուգ.-Նաբոլէոն ելաւ Բարիդէն՝ ծանուցանելով որ անշուշտ աս ըրած զոհը պիտի ցուցնէր « իր ուղիղ գիտմունքն ու հայրենասիրութիւնը »: Քիչ մը ատեն քաջութեամբ կեցաւ նոյն իսկ Սահմանագիր (Con-

stituante) ժողովոյն ընդհանուր ընտրութեանցը միջոց, ուր իր ազգատոհմէն չատերը մտան. բայց Յունիսի մասնական ընտրութեանց ատենը Բարիդ և ուրիշ իրենք գաւառներ (département) զինքը նուիրակ ընտրեցին: Այլ Իշխանիս անունը Քաղզիոյ ամէն կողմը կը հնչէր, ոչ սակաւ յուզմունք և շփոթութիւն պատճառելով: Յունիսի 12ին գործադիր Իշխանութեան Յանձնաժողովը (Commission exécutive) Պ. Սահմանագիրի ձեռքով խնդրեց Սահմանագիր ժողովէն՝ որ 1832ի աքսորման վճիռը լուգ.-Նաբոլէոնի դէմ դարձեալ զօրէ, և հեռագրով առաջուց հրաման եղած էր բոլոր կուսակալաց (prefet) որ զինքը բռնեն: Սակայն յունիսի 13ին Սահմանագիր ժողովքը զինքը իբրեւ նուիրակ ընդունեցաւ, և երկրորդ օրը լուգ.-Նաբոլէոն այսպէս կը գրէր նոյն ժողովոյն, ծանուցանելով իր ցաւը, « փոխանակ զի իր անունը՝ խաղաղութեան, ազգութեան և փառաց նշանակ մը ըլլալու, հայրենեաց շփոթութեանցն և պառակտմանը պատճառ կ'ըլլար »: Բայց ետեւի աս խօսքը թէ, « Սակայն եթէ ազգը ինծի պարտքեր դնէ, կարող պիտի ըլլամ զանոնք կատարելու »: Այս վերջի խօսքը զամէնքը բորբոքեց, և ձախակողմեան ատենախօսները փութացին մէկէն « հետամուտ բաղդախնդրի մը պատերազմի հրատարակմանը դէմ բողոքելու »: Յունիսի 15ին լուգ.-Նաբոլէոն իր հրաժարականը խաւրեց ժողովոյն նախագահին:

Մինչև սեպտեմբեր Քաղզիա չմտաւ. և նոյն միջոցին հինգ գաւառ մէկէն զինքը նուիրակ ընտրեցին: Սահմանագիր ժողովոյն մէջ իբրեւ նուիրակ ընդունուելէն վերջը, ուզեց հասարակաց կրթութեան մասնաժողովոյն (Comité de l'instruction publique) մէջ մտնալ, միայն ինքզինքը արդարացընելու և ժողովրդեան ցուցըցած սիրոյն փոխարէն իր շնորհակալութիւնը ցուցընելու համար բեմն (tribune) երեցաւ (26 սեպտ. 10 և 24 հոկտ.): Բայց մէկալ կողմանէ ինքը զինքը հեռու կը բռնէր գրեթէ որ և իցէ օրէնսդրական որոշմանց մէջ մասն ունենալէն, թերեւ ասով իր թշնամեաց բերանը ընդարձակեցաւ անխնայ մեղադրելու զինքը:

Հազիւ թէ լուգ.-Նաբոլէոն Ազգային ժողովը (Assemblée nationale) մտաւ, մէկէն իրեն գահերէց ընտրուելու խնդիրը ամէն կողմ տարածուեցաւ, անանկ որ նոյն ժողովին մէջ իրեն ընկերակից նուիրակները շփոթեցան, բայց չհամարձակեցան

ալ՝ Հասարակապետութեան գահերիցու-
թեանէն՝ սահմանադրական օրէնքով մը
դուրս ձգելու Պաղղիոյ թագաւորական
հին տոհմերուն անձինքը, մանաւանդ թէ
հոկտ. 10ին յայտնապէս ջնջեցին կայսե-
րական ազգատոհմին դէմ եղած տարա-
գրութեան վճիռը: Լուգ.-Նաբոլէոն չրջա-
բերականով մը իմացուց բոլոր ժողովրդ-
դեան իր կառավարութեան կերպը, եթէ
զինքը գահերէց ընտրելու ըլլային. այ-
սինքն, պաշտպանութիւն կրօնից, ըն-
տանեաց, ընչից և միանգամայն հսկո-
ղութիւն անգորրութեան, միայն կարե-
ւի բարեկարգութիւնները կը խոստանար
և կը դատապարտէր « Այն վնասակար
միտումը որ զտէրութիւնը կը մղէ ինքը
անձամբ ընելու այն բանը, զոր առանձնա-
կանք ալ կրնան նոյնպէս աղէկ ընել և
դեռ ևս աւելի ալ աղէկ » . կը ցուցնէր
դարձեալ ինքը զինքը՝ պաշտպան ազա-
տութեան և ազգային պատուոյ անշահա-
սէր ոգւով մը և մեծարելով հաստատեալ
օրէնքները, և ետքը աս հռչակաւոր խօս-
քերովս կը վերջացնէր. « Մինչդեռ մէկը
պատու ունի Պաղղիացւոց ազգին գլուխ
կենալու, բաւական է թէ ուզենայ բարիք
ընել, անտարակոյս կը յաջողի » :

Այսպիսի խոստմունքներ թերեւս ռամ-
կապետականաց և ժողովրդեան միջակայ-
ին դասուն մէկ մասը միայն իր կողմը կը
ձգէր, սակայն իր կրած մեծ անունը հասա-
րակ ժողովուրդը բոլոր խմբովին իրեն
պիտի գրաւէր: Դեկտ. 10ին մեծ հան-
դիսով բոլոր Պաղղիոյ մէջ գահերեցի ըն-
տրութիւնն եղաւ, ընտրողներուն թիւն էր
7,327,243. Իսկ քուէները ասանկ բաժնը-
ւած էին .

Լուգ.-Նաբոլէոն Իշխանը	5,454,226
Քապէնեաք զօրավարը	4,444,107
Լըտրիւ-Ռոլէն	370,119
Ռասբայլ	36,920
Լամարգին	17,219
Շանկառնիէ զօրավարը	4,690
Դեկտեմբերի 20ին Լուգ.-Նաբոլէոն յետ հանգիստաւոր երգման 'ի վերայ օրինաց սահմանադրութեան, իշխանութիւնը ձեռք առաւ՝ անուանուելով Պահերէց Հասարա- կապետութեան Պաղղիոյ :	

Ասկէ վերջը Լուգ.-Նաբոլէոնի կենսա-
գրութիւնը չկը սկսի պատմութեան հետ
խառնուիլ, և փոխանակ առանձնական
մարդու մը արարքը գրելու՝ կը ներկայա-
նայ առջեւինս մեծամեծ ու աշխարհաբա-
րող գործոց շարք մը, որոնց շարժիչն ու
ներգործողն է նոյն ինքն Լուգ.-Նաբո-
լէոն Իշխանը, որ և անտարակոյս Պաղ-

ղիոյ ժամանակակից պատմութեան զար-
մանալի դարադուլներէն մէկը պիտի սե-
պուի:

Իշխանութիւնը ձեռք առնելուն պէս՝
մէկէն իրեն պաշտօնեաներն անուանեց՝
Ազգային ժողովոյն մէջէն առնելով, որոնք
էին աս հետեւեալները. Օտիլոն Պարոյ,
Տրուէն տը Լիւյիս, Լէոն տը Մալլիլ, ու-
րուն տեղը քանի մը օրէն Լէոն Ֆօլէ ան-
ցաւ, Ռիւլիէր զօրավարը, Գրասի, Բա-
սի, Ֆալու ու Պիսիօ: Շանկառնիէ զօրա-
վարին ազգային զօրաց ու կանոնաւոր
զօրաց առաջին զօրաբաժնին (1°. division
militaire) հրամանատարութիւնը տուաւ:
Ազգային նուիրակաց ժողովն սլ իր կող-
մանէ՝ կողմնակցութեանց ջնջուելուն ու
միաբանութեան դիտմամբ՝ ընտրեց իբրեւ
փոխանորդ Պահերեցի զՊ. Պուլէյ, որ
Լուգ.-Նաբոլէոն Իշխանին մտերիմն էր.
ասանկով ամենէն ալ գովուեցաւ երկու
կողմանէ բռնուած այդ խաղաղասիրական
կերպը:

Բայց յաջորդ տարւոյն յունուարի 1ի
քուէարկութիւնը վասն տրոց, և մասնա-
ւորապէս աղի, ոչ սակաւ չփոթութեանց
առիթ եղաւ, որով յայտնի տեսնուեցաւ
թէ երկայն չէր կրնար տեւել այդ ցանկա-
ցեալ խաղաղութիւնը: Իսկ Խտալիոյ խըն-
դիրն ու պատերազմը աւելի բազմաթիւ տա-
րածայնութեանց պատճառ տուաւ. Հռոմոյ
պաշարումը ռամկապետականաց աչքին
Սահմանադրութեան եղծումն սեպուե-
լով, զՊահերէցն ու իր պաշտօնեաները
դատի կանչել ուզեցին: Պաշտօնէից ժո-
ղովոյն մէջ հարկ եղաւ որ նոր փոփոխու-
թիւններ ընէ Պահերէցը, և աս անգա-
մուս ալ Ազգային օրէնսդիր (Legislative)
ժողովոյն մէջէն հանդարտ կողմնակցու-
թեան մարդիկներ ընտրեց, որոնք էին
Տիւֆոր, Դոգվիլ և Լանժիւնէ (2 յու-
նիս): Իսկ Հռովմայ խնդրոյն վրայ Լուգ.-
Նաբոլէոնի միտքը առ Էտկար Նէյ գրած
նամակին մէջ յայտնի եղաւ, և այս էր որ
կ'ուզէր Սրբազան Քահանայապետին իշ-
խանութեանն անկախութիւնը, հանդերձ
դարուս ոգւոյն համեմատ կարելի փոփո-
խութիւններով:

Օգոստոսի 11էն մինչև նոյեմբեր 11
Ազգային ժողովոյն պարապութեան միջո-
ցը դարձեալ նոր չփոթութիւնք ծագե-
ցան: Ամենայն կուսակցութիւնք ոտք ե-
լան, լեռնականք մէկ կողմանէ իրենց յայ-
տարարութիւնները կը ծաւալեն, թագա-
ւորականք կը դիմեն Գլարըմոն, ուր Լուգ.-
Փիլիպպոս կը մեռնի, և Ուիզպատէն, ուր
Շանպորի կոմսը թագաւորական կերպ մը

կը բռնէ, և երկու արքունական ցեղեր (Որլէանեան ու Պուրպոնեան) իրարու հետ միացնելու վրայ կը խօսուի: Իսկ Վաշերէցն Հասարակապետութեան գաւառները այցելութեան կ'ելլայ, հանդէսներ կը կատարէ, նորաշէն երկաթուղեաց հանգիսաւոր բացումն կ'ընէ, պաշտօնական խնջոյից ներկայ կը գտնուի թագաւորավայել ճառեր խօսելով, և Արիսեան գաւառը ու Վերսայի մօտ Սադորի անտառը մեծամեծ զօրաց հանդէսներ կ'ընէ: Միւս կողմանէ 10 զեկտեմբերի անուամբ ընկերութիւն մը՝ համանուն ամենօրեայ լրագրաւ Վաշերեցի կողմնակցութիւնը զօրացնելու կ'աշխատէ: Ասանկով յայտնի եղաւ, որ Ազգային օրէնսդիր ժողովոյն դարձը նորանոր յուզմամբ պիտի սկսէր, և աս շիտթութիւնը տարի մըն ալ դեռ քննեց, նախ քան զվերջին բռնական լուծումն ժողովոյն և սահմանադրութեան:

Ի սկիզբն 1851 ամի Լուգ.-Նաբոլէոն իշխանութիւնը զօրաւոր կերպով բանեցուց Շանկառնիէ զօրավարին ձեռքէն հրամանատարութիւնն առնելով. աս զօրավարս ամէն կուսակցութիւններէ թագաւորութիւնը վերահաստատող նոր Մոնթ մը սեպուած էր: Ասով ևս առաւել Ազգային ժողովոյն թշնամութիւնն աւելցաւ Վաշերեցիին հետ, որով աս ետքինս հարկադրեցաւ քանի մը անգամ պաշտօնեաները փոփոխելու: Բայց հանդերձ այսու գծաւորութիւնը դեռ բոլորովին չվերցան. և աս միջոցին նոր խռովութեան հրդեհ մ'ալ ծաւալեցաւ, սահմանադրութեան սրբազրութեան խնդիրը:

Ամէն կողմնակցութիւն կ'ուզէր սահմանադրութեան սրբազրութիւնը, բայց իւրաքանչիւրը իր փափաքանացը համեմատ. անոր համար ամէնն ալ, բաց 'ի Վաշերեցէն, վախճալով որ ատ սրբազրութիւնը իրենց շահուն դէմ չելլայ, կամ մասամբ միայն կ'ուզէին զան և կամ բոլորովին կը մերժէին: Մէկալ կողմանէ ալ օրինաւոր սրբազրութեան մեծամեծ արգելքներ դրած էր սահմանադրութիւնը՝ իրեն 684 յօդուածին մէջ, ժողովականաց չորս մասին իրերին հաւանութիւնը պահանջելով: Վաշերեցիին բարեկամները վստահութեամբ մը սրբազրութիւնը կ'ուզէին, ասոր համար շատ մը աղերսագիր կու գար Ազգային ժողովը ամէն օր թէ ամբողջական սրբազրութեան համար ըլլայ և թէ մասնական, բայց ամենէն աւել

1. Մոնթ անգղեացի զօրավար մըն էր, որ Սգուարդեանց աթոռը վերահաստատեց յԱնգղիա հասարակապետութիւնը վերջնելով 1660ին:

ի Վաշերեցիին իշխանութիւնը երկնցընել կը խնդրէին, որ տարիէ մը ըննալու վրայ էր: Վերջապէս յուլիսի 14—19 սրբազրութեան խնդիրը յուզուեցաւ Ազգային ժողովոյն մէջ և 446 քուէով ընդդէմ 278 քուէի ընդունուեցաւ, բայց դեռ օրինաւորապէս պահանջուած քուէից գումարը պակաս էր. սակայն ժողովոյն պարագլութեան միջոցը օգոստոսի 10էն ինչուան նոյ. 14, ութսուն գաւառներու ընդհանուր ժողովները (Conseils généraux) սրբազրութեան կողմն եղան: Երթալով բոլոր Վաղդիա աղմուկը կ'աւելնար, բանտարգելութիւնները կը շատնային, տպագրութեան դէմ դատաստաններ ամէն օր անպակաս էին, Շէր ու Նիլէվրը գաւառները պաշարման վիճակի մէջ դրուեցան (14 հոկտ.). Վաշերեցիին պաշտօնեաները հաւատարիմ մնալով մայ. 31ի օրինացը, որ հանրական քուէարկութիւնը (suffrage universel) կը չափաւորէր, իրենց հրաժարականը տուին, և ասոնց տեղն այնպիսիներ ընտրեց Վաշերեցը, որոնք աւելի իրեն համամիտ էին պատրաստ հանրական քուէարկութեան խնդիրը Ազգային ժողովը հանելու և նորէն իր առջի ամբողջութեանը մէջ վերահաստատելու, ինչպէս էր մայիսի 31էն առաջ. ասոնց մէջ էր նաև մարաջիստն Սէնդ-Առնոյ իբրև պատերազմի պաշտօնեայ. իսկ Մոբա աներկիւղ ու գործունեայ երիտասարդը բարեկամ Վաշերեցիին, ոստիկանութեան (police) զլուխ դրուեցաւ:

Ժողովը 'ի դարձին աս փոփոխութիւնները տեսնելով Վաշերեցիին կողմանէ պատերազմի յայտարարութիւն սեպեց. անոր համար երբ Լուգ.-Նաբ. իշխանն առաջարկեց ժողովոյն մայիսի 31ին օրէնքը ջնջել, որ մի միայն արգելք էր սահմանադրութեան սրբազրութեանը, և ընտրութեան նոր օրէնք մը հաստատել համաձայն հանրական քուէարկութեան սկզբբանը, ժողովը մէկէն մերժեց աս առաջարկութիւնը (13 նոյ.) և ընդհակառակն Վաշերեցիին իշխանութեանը հարուած մը տալու կամ լաւ ևս բոլորովին զինքը կործանելու համար նուիրակներէն ոմանք առաջարկեցին ժողովոյն, որ զինուորական իշխանութիւնը անմիջապէս Ազգային ժողովոյն նախագահին հրամանացը հպատակ ըլլայ. շատ վիճաբանութենէ ետեւ, թէպէտ աս օրէնքը չընդունուեցաւ առ ժամանակ, հեմութեան համար, բայց ժողովը աս խնդրոյս մէջ յայտնի ցըցուց իր հակառակութեան ու ատելութեան ոգին Հասարակապետութեան Վաշերեցիին դէմ. անանկ

որ երկու կողմանէ ան աստիճան դայրացած էին, որ կամ ժողովրդը զՎահրէցը բռնելով Վէնէն բերդը պիտի խաւրէր և կամ Վահրէցը զժողովրդը բռնի պիտի լուծանէր: Բանակը և մասնաւորապէս Բարիզու զօրքը Վահրէցին կողմն էին, մանաւանդ որ պատերազմի պաշտօնեայն Սէնդ-Առնոյ զօրավարը բոլորովին Լուգ-Նաբոլէոն իշխանին մտերիմն էր: Ոգինները այսպիսի պատրաստութեան մէջ ըլլալով Վահրէցը ուղեց ինքը իր հակառակորդներէն առաջ կանխել և Վաղզիոյ աս խառնաշփոթ վիճակին դարման մը ընել: Իր աս խորհրդին ձեռնառու առաւ գլխաւորապէս Պ. Մորնին, Սէնդ-Առնոյ զօրավարը, Մոբա՝ Բարիզու ռատիկանութեան գլխաւորը, Պ. Բերսիններն և Մանեան զօրավարը, որ Վահրէցին կողմնակից ըլլալով Բարիզու զօրաց և Ա. Զօրաբաժնին հրամանատարութիւնը իրեն յանձնուած էր: Աս խորհրդականներով Լուգ-Նաբոլէոն ամէն բան աղէկ մը կարգի դնելէն վերջը, որոշեց որ դեկտ. 2ին մտքի գրածը կատարէ. աս թուականէս երկու իրեք օր առաջ Ոստիկանութիւնը (Police) գիշեր ցորեկ զգուշութեամբ աշփէ չէր փախցընէր այն կասկածաւոր սեպուած մարդիկները՝ որոնց կալանաւորութիւնը առաջուց որոշուած էր: Երկուշաբթի իրիկուն դեկտ. 1ին Վահրէցը սովորական ոճով երեկոյեան ընդունելութիւններն ըրաւ. ուրիշ անգամներուն պէս բազմութիւն հրաւիրելոյ կը վստար Ելիսեան պալատին սրահներուն մէջ, ինքն իսկ իշխանն ալ շատ զուարթութեամբ ու ընտանութեամբ կը վարուէր ամենուն հետ: Ոստիկանութեան պաշտօնեայն Մոբա, պատերազմի պաշտօնեայն Սէնդ-Առնոյ, Մանեան զօրավարն ու Պ. Բերսիններն հոն էին, միայն Պ. Մորնին պակաս էր: Կէս գիշերն անցած էր՝ երբ բոլոր հրաւիրեալք քաջուեցան, և Պ. Մորնին ալ թատրոնէն դառնալով մտաւ Վահրէցին սենեակը՝ ուր արդէն ժողովուած էին վերոյիշեալ չորս անձինքը՝ խորհրդակիցք իշխանին: Կարճատե քայց նշանական համախմբութիւն մըն էր ասիկա, ետքի անգամ մըն ալ զիրար քաջալերելու համար. դեռ իրարմէ չբաժնուած հանդերձեալ կայսրը պզտի բանայիով զգրոց մը բացաւ և իւրաքանչիւրին ձեռքը՝ կնքած մէյմէկ ծրար գրաւ, և ետքը անխռով կերպով ամէն մէկուն ձեռքը սղմելով ըսաւ. « Պարոններ, երթանք քիչ մը հանգչինք. Աստուած ինքը փրկէ զՎաղզիան »: Ժամահարն առաւօտեան երկուք կը դարնէր երբ իշխանն

պառկելու սենեակը մտաւ ու քնացաւ: Քանի մը ժամէ ետքը Պետտրիսեմ Հարսածը (Compt d'Etat) կը կատարուէր:

Նոյն գիշերն առաւօտեան դէմ թագաւորական ու ռամկապետական կռուակցութեանց գլխաւորներու հետ դեռ շատ մը Ազգային ժողովոյ նուիրակներ ալ՝ որոնց մէջն էր նաև Պ. Թիէր, բռնուեցան ու առժամանակեայ բանտուեցան, և քիչ մը ետքը Վաղզիայէն արսորուեցան: Առաւօտն հագիւ թէ լուսնալու վրայ էր՝ ժողովուրդը Բարիզու պատերուն վրայ կը պցուցած այլ և այլ թուղթերը հետաքրքրութեամբ սկսաւ կարդալ. ասոնցմէ մէկ հատը Վահրէցին հրովարտակն էր, որով կը լուծանէր զԱզգային ժողովը աս խօսքերովս:

Յանուն ժողովրդեան Վաղզիոյ.

« Հասարակապետութեան Վահրէցը կը վճռէ.

Յօդ. Ա. Ազգային ժողովը լուծուած է:

Յօդ. Բ. Հանրական քուէարկութիւնն հաստատուած է:

Յօդ. Գ. Վաղզիոյ ժողովուրդը ի ժողով հրաւիրեալ է դեկտեմբերի 14էն ինչուան 21:

Յօդ. Դ. Ա. Զօրաբաժնին սահմանը պահպանուած վիճակի մէջ դրուած է:

Յօդ. Ե. Պետութեան խորհրդոյ ատեանը (Conseil d'Etat) լուծուած է:

Յօդ. Զ. Ներքին գործոց Պաշտօնէին յանձնուած է աս հրովարտակիս գործադրութիւնը:

Ի Պալատն Ելիսեան. 2 Դեկտ. 1851.

Լուգ-Նաբոլէոն Պոնաբարդ.

Ներքին գործոց Պաշտօնեայ
Տը Մորնի.

Երկրորդը՝ յայտարարութիւն էր առ ժողովուրդն, որուն մէջ Վահրէցը կը բացատրէր իր միտքը, առաջարկելով նոր սահմանադրութիւն, որուն գլխաւոր հիմունքն էին այս հետեւեալներս.

Ա. Ժողովրդեան սրտասխանատու Վահրէց մը տասը տարուան համար:

Բ. Միայն գործադիր իշխանութենէն կախմունք ունեցող պաշտօնեաներ:

Գ. Պետութեան խորհրդոյ ատեան մը՝ օրէնքները պատրաստելու և Օրէնսդիր ժողովոյն (Corps législatif) գիմացը ներկայացընելու համար:

Դ. Օրէնսդիր ժողով մը հանրական քուէարկութեան օրինօքն ընտրուած՝ օրէնքները քննելու ու վճռելու պաշտօնի:

Ե. Ուրիշ երկրորդ ժողով մըն ալ ծե-
րակուտի (Sénat) անուամբ, կազմուած
Վաղղիոյ ամէն կարգի նշանաւոր ու երե-
ւելի անձինքներէն, սահմանադրութեան
ու հասարակաց ազատութեանց պահպա-
նութեանն հսկելու պաշտօնիւ:

Ասոնք բացառելէ ետքը կ'առաջարկէ
ժողովրդեան իրենց քուէիւրը աս սահ-
մանադրութիւնն ընդունելու կամ մերժե-
լով՝ վերոյիշեալ հրովարտակին մէջ նշա-
նակեալ քուէարկութեան ժամանակը:

Երրորդն ալ դարձեալ յայտարարու-
թիւն մըն էր առ բանակն:

Ժողովուրդն աս եղածներուն վրայ սար-
սափած չէր գիտէր ընելիքը և զօրաց կազմ
ու պատրաստ կերպը տեսնալով առջի օրը
մէկէն շփոթութիւն մը չհանեց Բարիզու
մէջ: Միայն երկու օրինաւոր զիմակալու-
թիւն տեսնուեցաւ. ըստ օրինաց Հասա-
րակապետութեան՝ Արդարութեան բարձ-
րագոյն ատեանը Պ. Հարտուէնի նախա-
գահութեամբ ժողուեցաւ՝ Հասարակա-
պետութեան Վահերէցը դատելու հա-
մար. ատեանը վճռեց « զ՛ուղ. Նաբո-
լէոն Պոնաբարդը մեծ մատնութեամբ յան-
ցաւոր »: Բայց դատաւորները դեռ աս
վճիռը չստորագրած՝ զինուորներն եկան
բռնութեամբ ցրուեցին: Բարիզու Ժ. շըր-
ջանակին ժողովարանը երկու հարիւր քը-
սանէն աւելի նուիրակներ գումարուեցան
իրրև Ազգային ժողով և միաձայն հա-
ւանութեամբ վճռեցին լուղ. Նաբոլէոնին
անկումը, և Պ. Պէրիէ պատուհանէն ծա-
նոյց այս որոշումը ժողովրդեան. ետքէն
Ուաինոյ զօրավարին յանձնեցին Բարիզու
զօրաց հրամանատարութիւնը. բայց այս
որոշումները դեռ տպաւորութիւն չըրած
ժողովրդեան վրայ, հասան զինուորները,
բռնեցին բոլոր աս նուիրակները և մօտ
զինուորանոցը տարին ու բանտեցին:

Աս դիպուածներուս վրայ լուծուած
Ազգային ժողովոյ նուիրակներէն անոնք՝
որ Վահերեցին կողմնակից էին, մէկտեղ
ժողուելով լուղ. Նաբոլէոնին աս ըրած-
ներուն հաւանութիւն տուին, կամաց կա-
մաց ուրիշներն ալ իրենց հպատակու-
թիւնը ցըցուցին Վահերեցին կառավարու-
թեանը, միայն Բարիզու քանի մը կողմե-
րը ժողովուրդն ոտք ելաւ, և զօրքը բաւա-
կան արիւնհեղութեամբ զսպեց վերջա-
պէս աս շարժումները. սակայն գաւառ-
ներու մէջ խռովութիւններն աւելի եր-
կայն քեցին, որովհետեւ շատ սրիկայ մար-
դիկ աս քաղաքական շփոթութիւնները
պատրուակ առնելով, ամէն տեսակ ան-
կարգութիւն կ'ընէին. կառավարութիւնը

մասնաւոր ոստիկաններ խաւրեց, որոնք
յանցաւորներէն շատերը բռնելով Ալժէրի
ու Փայէն քեցին. ասանկով բոլոր Վաղ-
ղիա խաղաղութիւնը սկսաւ տիրել, վա-
ճառականութիւնը նորէն բանիլ սկսաւ,
միով բանիւ հասարակաց վստահութիւնը
նորէն հաստատուեցաւ: Քիչ մը վերջը
(դեկտ. 20 ու 21) ժողովուրդը Վահերե-
ցին առաջարկութիւնն ընդունելով զինքն
ընտրեց տասը տարուան համար Հասա-
րակապետութեան Վահերէց 7,500,500
ստորասական քուէով ընդգէմ 640,000
բացասական քուէի առջինէն աւելի ընդար-
ձակ իշխանութեամբ: Ասոր վրայ 1852 յու-
նուարի 14ին վերոյիշեալ նոր Սահմանա-
դրութիւնն հրատարակուեցաւ, և ըստ
այնմ՝ Որէնսդիր ժողովը, Մերակոյտը և
Պետութեան Խորհրդոյ ատեանը կազ-
մուեցան կառավարութեան հաւատարիմ և
կուսակից մարդիկներով, անանկ որ աս մի-
ջոցէս սկսած կրնայ սեպուիլ Նաբոլէոն
Քին կայսերութիւնը, որովհետեւ միայն ու-
նունը կը պակսէր: Իսկ Վահերէցն աս մէկ
տարուանս մէջ, այսինքն ինչուան 1852
դեկտ. 2, իր կայսերութիւնը, շատ կարգա-
ւորութիւններով Վաղղիոյ ներքին երջան-
կութեանը մտադրութիւն ընելով, ընդհան-
րապէս ժողովրդեան մեծագոյն մասին՝ մա-
նաւանդ խաղաղասէր մարդկանց շատ սի-
րելի եղաւ. նմանապէս դրսի տէրութիւնը
ալ տեսնալով որ Վաղղիացոց պէս յեղ-
յեղուկ ազգի մը մէջ իմաստուն կառավա-
րութեամբ խաղաղութիւնն ու բարեկար-
գութիւնը զօրաւոր կերպով հիմնեց, ա-
ւելի համարում ստացան լուղ. Նաբոլէո-
նին և իրենց բարեկամական յարաբերու-
թիւններն աւելի շատցուցին. աս ընթաց-
քէն յայտնի կ'երևար որ քայլ մը միայն
մնացեր էր լուղ. Նաբոլէոնին արդեամբ
կայսերական գահն ելլելու:

Հետեւեալն ուրիշ բերրով: